

ABDULRAZAK GURNAH • **Dottie**

Dottie

© 1990 Abdulrazak Gurnah

Bu kitabın yayın hakları Rogers, Coleridge and White Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

İletişim Yayınları 3472 • Dünya Edebiyatı 322

ISBN-13: 978-975-05-3734-9

© 2024 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2024, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYAN Necdet Dümelli

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Emmanuel Ekong Ekefrey, “Fulani Sütçü”, 1990

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Nebiye Çavuş

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ABDULRAZAK GURNAH

Dottie

Dottie

ÇEVİREN

Mehmet Deniz Öcal

ABDULRAZAK GURNAH 1948'de Doğu Afrika kıyısındaki Zanzibar'da doğdu. Anadili, Afrika'da seksen milyon kişinin konuştuğu Svahili'dir. İlköğrenimini İngiliz okullarında tamamladı, çocukluğunda gittiği Kuran kursunda Arapça öğrendi. Gençliğinde Zanzibar Ayaklanması'na (1964) ve sonrasında kurulan sosyalist rejimin çalkantılı yıllarına tanıklık etti. 1968'de İngiltere'ye gitti. Yükseköğrenimini Kent Üniversitesi'nde tamamladı. Doktora tezinde (1982) kolonyal söylemin Doğu Afrika, Karayip ve Hindistan edebiyatındaki izdüşümlerini analiz etti. İhtisasını postkolonyal edebiyat alanında yaptı. Halihazırda Kent Üniversitesi'nde emeritus profesör olarak İngiliz edebiyatı ve postkolonyal edebiyat dersleri veriyor. İlk romanı *Ayrılaşım Hatırası*'nda (1987) Afrika'da geçen gençlik yıllarının ardından ülkeyi terk eden Hassan karakterinin hafızasında yer etmiş Afrika imgesini postkolonyal dönemin kimlik sorunları ışığında inceledi. İkinci romanı *Hacılar Yolu* (1988) ismini Winchester şehrini Canterbury'deki Thomas Beckett mabedine bağlayan yoldan alır. Daha iyi bir yaşam umuduyla İngiltere'ye gelen Tanzanyalı Davud, karşılaştığı göçmen karşıtı tutumlardan dolayı paranoyaklaşır ve çareyi Tanzanya'daki geçmişi- ni tamamen silmekte arar. *Dottie*'de (1990), Dottie Badoura Fatma Balfour karakteri üzerinden benzer bir yabancılaşma sorunu tartışılır. Fatma Balfour'un melez kimliği, ırk ve etnisite sorununun göçmen ve sürgün karakterlerindeki travmatik etkilerinin yakıcı bir simgesidir. *Cennet*'te (1994) Gurnah, Yakup'un oğlu Yusuf'un Kuran'da anlatılan hikâyesini 1900-1914 döneminin Doğu Afrika'sına uyarlar. Kolonyal söylemin Afrika'ya dair klişeleri kölelik, tarihin çarpıtılması, İslâmfobi gibi meseleler üstünden ele alınırken Yusuf'un bireysel hikâyesi bir yandan kolonyalizmin öte yandan despotizmin eleştirisine açılan ikili bir işlev görür. *Deniz Kenarında* (2001), emperyal pedagojinin Afrika'nın yerli geleneklerine tesirinin doğurduğu verimli paradoksları konu eder. Salih Ömer, Kuran eğitimi almaktan duyduğu geleneksel kıvanç ile kolonyal eğitimin kazandırdığı dünya bilgisi arasında bocalarken yeni Afrika'ya özgü çelişkiler ete kemiğe bürünür. *Son Hediye* (2011), 1996'da yayımlanan *Sessizliğe Hayranlık* (2018) ile birlikte bir nehir romanı anlatısıdır. *Sessizliğe Hayranlık*'in isimsiz anlatıcısı ülkesini terk eden bir Zanzibarlı muhaliftir, Britanya'ya yerleşip evlendikten sonra öğretmenlik yapar. Hayatının en istikrarlı görünen döneminde bireysel tarihini yazmaya karar verdiğinde, aslında hiç de istikrarlı olmayan, kayıp ve kırılan bir basırlı benlikle yüzleşmek zorunda kalır. *Son Hediye*'de ise Gurnah, bu isimsiz anlatıcısının hikâyesini kültürel farklılıkları, belleğe kazanmış tarifsiz acıları kateden bir anlatıya doğru genişletir. *Kumdan Yürek* (2017) ise Shakespeare'in *Kısasa Kısası*'nı modern bir Afrika dramıyla, yürek yakıcı bir ayrılık hikâyesiyle buluşturur. Gurnah'ın hakikat anlayışı, gerek kolonyal dönemin karamsar ve toptancı tasvirlerini gerekse milliyetçi şovenizmi reddeden bir sahici kimlik arayışına dayanır. Gurnah, romanları dışında, Salman Rushdie, Anthony Burgess, Joseph Conrad, Vidiadhar Surajprasad Naipaul, Zoe Vicomb gibi yazarlar hakkında edebiyat eleştirileri yazdı ve eleştirel kitaplar hazırladı. Son olarak 2021 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

Yollarını iyi aşan Abadi ve Ahmed'e...

İlk Yolculuk

1

Dottie, kardeşinin doğuma girdiğini duyduğunda Tannoy Fabrikası'ndaydı. Anons hoparlöründen yükselen ses, bir doğuma yetişmesi gerektiğini söylememişti, ama Dottie anlamıştı. Aceleyle giderken bu ânı daha önce yaşamış gibi hissediyordu kendini. Ofise vardığında hastaneden arayıp ona bir mesaj bıraktıklarını öğrendi. Sophie işyerinde yere yıkılmıştı.

Hastaneye giden takside yapması, hazırlaması gereken bir şey olup olmadığını düşündü. Kennington'dan Tooting'e kısa bir yol vardı, ama trafik yoğun ve ağır ağır ilerliyorlardı. Taksi sonunda hastane kapısının önünde durduğunda Dottie indi ve etraftaki binaların arasından sızan sonbahar güneşine çıktı. Başhemşire, Dottie'ye gülümsedi ve geç kaldığını söyledi, bebek çoktan gelmişti. Sophie'nin suyu yere yıkılmadan önce gelmiş olmalıydı. Başhemşire, Dottie'yi hasta yatağına götürdü.

Sophie'nin bitkinliği yüzünden okunuyordu ama yorgunluk, zafer gülümsemesini örtemiyordu. Duraksayarak, kelimeleri arayarak Dottie'ye Waterloo'daki Kimberly Sokağı'nda taksiye yetiştirilmesini anlattı. Taksi şoförü para kabul etmemişti, Sophie'nin ona uğur getireceğini söylemişti. Hastanede hemşi-

reler çok kibardı. Onu yıkamış ve tıraş etmişlerdi, Sophie banyo suyunu kirlettiği için utanmıştı. Sonra bebek gelmişti, o kadar kusursuzdu ki. Dottie de öyle düşünmüyor muydu? Hemşireler bebeğin adını sorduğunda Sophie şaşırmıştı. Hemen soracaklarını tahmin etmemişti, Jimmy'yle konuşacak zamanı olacağını düşünmüştü, ama hemşirelerin sabrı tükenmeye başlamıştı. O âna kadar da çok kibar davrandıkları için Sophie, kendi düşündüğü ismi söyleyivermişti.

“Hudson dedim abla,” dedi Dottie'ye tereddütle bakarak.

Dottie bir süre ağzını açmadı, sonra bebeğin ne kadar mükemmel olduğundan ve kardeşinin çektiği acıdan bahsetti. Sophie'nin yanına oturdu ve metal karyolasında uyuyan bebeği izledi. Sevinçle planlarından bahsetti, kardeşinin başka bir konuyu açmasını beklediğini biliyordu. Sophie'nin elini tutup dalgınca okşadı, kardeşinin ara sıra çıkardığı sızlanmalara ve inlemelere dilini cıkkattı. Sophie'nin ismi ne kadar beğendiğini söylemesini beklediğini biliyordu. Kardeşlerinin adıydı ve Sophie, onu çok sevdikleri için bebeğe onun adını vermenin doğru olduğunu duymak istiyordu. Dottie bebeği izledi ve akli başka bir yerde, Sophie'nin elini okşadı. Kardeşiyle göz göze geldikçe veya Sophie vücudundaki ve bacaklarının arasındaki ağrıyla inledikçe istemsizce gülümsüyordu. Sophie'nin yakında uyuyakalmasını umdu, ama Sophie sadece bir anlığına daldı, sonra irkilerek uyandı ve gözleri Dottie'yi aradı.

“Çok güzel bir isim, bebek de Hudson'ın aynısı,” dedi Dottie sonunda ve Sophie'nin keyif ve rahatlamayla mırıldandığını duydu.

“Benziyor mu cidden?” diye sordu Sophie, mutlulukla gülümseyerek.

“Aynısı,” diye tekrarladı Dottie.

Sophie birkaç saniye sonra uyuyakaldı. Dottie yatağın başında ses çıkarmadan uzun süre oturdu, yalnızlıktan memnundu. Gözünün ucuyla kardeşinin elinin tereddütle kıpırdadığını gördü, uzanıp eli tuttuğunda Sophie uykusunda derin bir iç çekti.

Dottie iki yaş büyüktü, Sophie'yle aynı kilisede vaftiz olacak kadar yakın zamanda doğmuşlardı. Leeds'teki Mucizevi Hanımımız Kilisesi. Dottie emin olmasa da adını böyle hatırlıyordu. Bazen Acıların Hanımı olduğunu sanıyordu, ama bu kulağa çok dramatik geliyordu, kendini kanıtlamaya çalışıyormuş gibi gelen bu isimdense daha güzel ismi tercih ediyordu. Kilisenin bahçesinde eski, kullanılmayan bir kuyu vardı; küçükken o kuyudan ne kadar korktuğunu hatırlıyordu. Bir keresinde iç ürperten derinliğine dikkatsizce bakmıştı ve bu yaşında bile omzunu tutan eli ve uyarı çılgınlığını anımsıyordu. Artık sesi hatırlamıyordu, annesi miydi başkası mıydı emin değildi. *Dikkatli ol, aşağıda kamburun yaşadığını bilmiyor musun?* Açıklama hep bir adamın sesiyle, *onun* sesiyle geliyordu. Yıllarca rüyalarında o kuyuya düştüğünü, dipte yaşayan ve geceleri kilise bahçesine özlemle bakmaya çıkan yaratığın pençelerine yakalandığını görmüştü. O kadar uzun zaman önceydi ki detayların ne kadarı gerçektir, ne kadarını kendisi uydurmuştu bilemiyordu. Hikâyelerin aklında birbirine girmesine engel olamıyordu. Sophie sık sık bunları bir şey kanıtlamak ya da gıcıklık etmek için onun uydurduğunu söylerdi.

Dottie'ye vaftizde Dottie Badoura Fatma Balfour adı konmuştu. Adlarını severdi, bazen gizli gizli onları düşünüp gülümserdi. Küçükken isimlerine hikâyeler uydururdu; çocuksu romantik şeyler, acısız fedakârlık ve aşırı şefkat dolu hikâyeler yazardı. Bazen kendini kaptırıp bu hikâyeleri kısık sesle mırıldanırdı ve diğer çocuklar kendi kendine konuştuğu için onunla dalga geçerdi. Kendi iyiliği için yapılan sinirli düzeltmelere rağmen oyunlarına devam ederdi. Öğretmenleri ya da her kimse, herkesin aynı olduğunu ve artık İngiltere'de yaşadığını kabul etmesini, kendini kabul ettirmek için ne yapabileceğini düşünmesini söylerdi. Böyle hayalci, inatçı tavırlardan daha iyisini yapabiliirdi.

İyi kalpli bir öğretmeni, bu fısıldamaların dışarıya yanlış fikir verebileceğini söylemişti. İnsanlar, durumla başa çıkamadi-

ğını düşünebilirdi. Ateşle oynamamalıydı. Kaderi tahrik etmemeliydi. Yerine göre davranmalıydı. Kendine gelmeliydi. Tüm bunları defalarca işitmişti. Cahilliği birinin gücüne gittiği zaman “İngiltere’de böyle yapmayız güzelim,” derlerdi. Eleştiriler Dottie’ye bir hain, bir günahkâr gibi hissettirirdi kendini.

Bu eleştiriler, kendini dayatmaya çalıştığı için gelmiyordu. İngiltere’nin mutlak hâkimiyetine isyan etmeyi aklından bile geçirmezdi, bunun doğruluğunu asla sorgulamazdı. O yaşta Dottie’nin varabildiği tek sonuç, bütün dünyanın, kendi isimleriyle oynayarak geçirdiği gizli saatleri bildiğiydi. Gizli kusurlarını herkes biliyordu ve ihanet olarak görüyordu. Aslında hayat şartları onu isyan edecek duruma gelmeden çok uzun zaman önce Dottie’ye çevirmişti, o zamanlar başka bir şey düşünmeyi bile akıl edemezdi. Çocukluğuna bir isim vermek şöyle dursun, çocukluğunun kendisine ait olduğunu bile asla iddia etmezdi.

Şimdi endişesini ve Sophie’nin dünyaya getirdiği çocuk için korkusunu kontrol altına almaya çalışırken kaşlarını çattı. Sanki her şey yeterince zor değilmiş gibi. Sanki Sophie’nin kendisi koca, şişman bir çocuk değilmiş gibi! Çocuğun adını Hudson koymasaydı...

3

Dottie, Hudson’da başarısız olduğunu düşünüyordu. Kimse- nin ondan farklı bir şey beklediği yoktu, ama Hudson’a bakmak çok küçük yaşta ona kalmıştı. Kendini mahvetmesine engel olamamıştı. Çocukluklarında anneleri sık sık hasta olurdu, hasta olmadığındaysa başka işleri olurdu. Dottie ev işlerini yapmayı, kardeşlerine bakmayı öğrendi. Hudson zor bir çocuktuk ve Dottie de ona ciddi bir yardımda bulunamayacak kadar bilgisizdi. Hudson büyüdükçe onlara kin besledi, hayatın üzerlerine yolladığı acımasızlıklar için onları suçladı, sanki yapılabilecek bir şey varmış gibi. Onun için ellerinden geleni yaptılar, altından kalkamadığı her yüke el atılar. Hudson, önerdikleri her şeyi asık bir suratla kabul etti, annesinin ve kardeşleri-